

Valu ilu läbi MacMillan'i teose "Stabat Mater"

17. aprillil sai EMTA kontserdisaalis kuulda Eesti Kammerorkestri ja Eesti Filharmoonia Kammerkoori esituses James MacMillani teost "Stabat Mater", mida juhatas dirigent Tõnu Kaljuste. Enne MacMillani teose ettekandmist, esitas EFK J. S. Bachi motetti "Ich lasse dich nicht, du segnest mich denn" mis valmistas publiku ette ja oli hea kerge eelmäng eesootavale raskele teosele

Valu on vaikne. Selles peitub tormina keerlev hingevalu, mis pisarate kujul end kehastab. MacMillani "Stabat Mater" on teos, mis ei räägi ainult ema leinavalust, vaid kehastab seda ka muusikas. Orkestri pingsad hetked ja koori kõrvu kriipivad karjed kutsuvad kuulajat kaasa elama süngele kannatusele. Tekst, mida MacMillan teoses kasutab, on 13. sajandi kristlik hümn Neitsi Maarjale, mis kujutab tema kannatusi risti jalamil oma poja ristilöömise ajal.

James MacMillan (1959) on kõrgelt hinnatud Šoti helilooja ja dirigent. Ta on kirjutanud nii orkestri- kui kooriteoseid. Ta helikeel on tulvil mõjutusi tema Šoti pärandist, katoliku usust, sotsiaalsest südametunnistusest ja keldi rahvamuusikast ning eristub oma rütmilise põnevuse ja tugeva muusikalise emotsionaalse suhtluse poolest. Sellele annab ka tõestust Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias kuulatud tabav kontsert, kus oli kuulda pillidel imitatsioone vaiksest tuuleilist ja koori viha ja kurbust täis häält. James MacMillani suhe Stabat Mater'iga pärineb juba tema lapsepõlvest, lauldes seda kirikulauluna koolis ja kohalikus kirikus. MacMillani sõnul on teos värvinud tema varajast ettekujutust ristilöömise ilust ja valust.

Religioon on teema, mis hakkab tänapäeva maailmas, eriti Euroopas, aina rohkem ja rohkem kaotama oma mõju. Eesti on üks kõige mitteusklikumaid ühiskondi maailmas - riik, kus inimesed ei samastu religiooniga ega leia sellega tihti peale sidet. Kas see tähendab, et siinsele publikule jääb MacMillani "Stabat Mater" võõraks? Pigem vastupidi. Eestis, kus piibel igapäeva kasutust ei leia, saame me valu mõistest aru isegi ehk sügavamalt. Kui puudub sügavam side teose kontekstiga, jääb alles vaid puhas inimlik tunnetus - ema ja poja vahelise sideme katkemine, mis räägib millestki igavesest.

Eesti kontekstis omandab “Stabat Mater” teistsuguse ilu ja võlu. Teos pole pelgalt usuline, vaid eksistentsiaalne. I osas kontserdist oli minu jaoks ära tuntav sees keerlev viha ja valu. Tugevad kontrastid peegeldasid hirmu ja teadmatust, millest see osa rääkis. Lisaks oli loo emotsioonidest arusaamiseks abiks kava, kuhu olid kõikide osade tõlked ära toodud. See aitas enda peas selgemat pilti luua sellest, mida esinejad proovisid teosega edasi anda. Teos võib eriti minna korda neile, kes on kaotanud ja kannatanud. Selle ilu ei peitu niivõrd lohutuses, vaid selles, et ka kõige sügavamat valu saab läbi kunsti edasi anda. Teose üks tugevusi seisneb ka selle julges dünaamilisuses, mis on autori loomingule omane ja mida esitav koosseis väga hästi ette kandis. Vaikus ei kordu. See ei ole üksnes paus osade vahel, vaid mängib suurt rolli mõtte ja tunde edastamisel.

Ei saa jätta mainimata koosseisu professionaalsust ja kõrget kunstilist taset, mis tegid sellest põhiteosest mulle erakordselt suure ja emotsionaalse kontserdielamuse. Mitte iga koor ei suuda sellist tehniliselt keerukat teost esitada nii puhtalt ja ilmekalt ning ei saa ka mainimata jätta teoses olevat sopranite kõrgeimat nooti, milleks on C3. Siiski sai Eesti Filharmoonia Kammerkoor sellega imetlusväärselt hakkama. Mulle jäi silma eriti üks teise viiuli mängija, kes mängis nii intensiivselt, et keset teost läks keel katki. Ei olnud harv nähtus, et poognatel rippusid poognajõhvid kui keelpillimängijad intensiivselt trillerdasid. Lisaks panin ka tähele, et pikkade pauside vahel kasutas koor enne laulmist heliharki, mis oli koori poolt leidlik lahendus, et kindlalt õigel noodil sisse astuda.

Dirigent Tõnu Kaljuste oli selle esituse keskne jõud. Mitte ainult ei suutnud ta koosseisu terve kontserdi vältel ühtsena hoida, vaid suutis ka emotsionaalselt edasi viia. Dirigendi võime orkestrit ja koori ühtsena hoida, suuta iga fraas mõtestatult jätkata, säilitades samaaegselt siirust ning pinget, on muljetavaldav. Kaljuste juhatamisel peegeldus sügav tunnetus teose vastu, mida oli põnev kuulata ja jälgida.

“Stabat Mater” pole lihtne teos, mida esitada või millest aru saada. Siiski sai kollektiiv sellega väga hästi hakkama, ning läks mulle väga korda. On hea meel, et Eestis on nii kõrgetasemelised muusikud, kes musitseerivad nii imetlusväärselt, aitäh.